

KARL-HEINZ OTT

HET TESTAMENT

vertaald door Els Snick

Oorspronkelijke titel: *Die Auferstehung*
© Carl Hanser Verlag, München, 2015

B&L

Niemand onzer leeft immers voor zichzelf,
en niemand sterft voor zichzelf.
Paulus, Brief aan de Romeinen 14,7

God's finger touch'd him, and he slept.
Tennyson, In Memoriam A.H.H.

Kom zo snel mogelijk naar huis, papa is dood, had Linda 's morgens vroeg, het was amper licht, in haar telefoon gehijgd, en aan het eind van het korte gesprek gekreund: Godzijdank!

Wat heeft dat te betekenen, dacht Jakob, terwijl het toch duidelijk was wat ze bedoelde. Sinds gisteren is hij dus dood, misschien sinds eergisteren al, ze weten het niet. Voorlopig is er maar één iemand die het mag weten: de rotzak, Linda's ergste vijand, die ze nu ineens weer nodig hebben, en wel meteen. Uitgerekend bij hem had vader zijn testament in bewaring gegeven, bij die vreselijke hufter.

En nu zitten ze zwijgend om hem heen, om een bank die hij onlangs moet hebben gekocht en die in het midden van de woonkamer staat, een knalrode zitbank zonder leuning, zo breed dat je er makkelijk met z'n tweeën op kunt liggen.

Doodsoorzaak? Linda weet het niet. De doodsklokken hebben nog niet geluid, had ze aan de telefoon nogal hoogdravend gezegd, hoogdravender dan ze van haar gewend zijn. Misschien had het luchtig of ironisch moeten klinken. Ze hadden er allang een dokter bij moeten halen, na drie, vier dagen kun je per slot van rekening moeilijk nog beweren dat hij zojuist gestorven is, nadat de bureu beslist allang doorhebben dat het hele nest er plotseling weer is, wat in geen jaren meer is voorgekomen, dat kan zelfs een blinde niet ontgaan. Om nog maar te zwijgen van Jakobs kinderlijke angst dat zich al snel ontbindingsgeuren zullen verspreiden. Maar van Linda mag de dokter pas komen als ze alles geregeld hebben. Ze is daar niet van af te brengen, ondanks alle bezwaren die haar broers aanvoeren. Anders valt er niets meer te redden, had ze hen vanmorgen aan de telefoon proberen in te prenten en ze had hen alle drie onmiddellijk gesommeerd naar huis te komen, zonder uitstel, niet een paar uur en zeker geen hele dag.

Jakob was desondanks niet meteen vertrokken, alleen al uit koppigheid vanwege haar toontje en ook om ten volle te genieten van een situatie die zich tot dan toe nog maar één keer had voorgedaan, toen moeder gestorven was, terwijl het dit keer allemaal anders was, totaal anders. Hij wilde dat licht zweverige van toen weer ervaren, dat geenszins onaangename gevoel van bodemloosheid, waarbij je alles als in een roes beleeft, ook de dingen om je heen, de lucht, de huizen, het hele leven, alsof alles wat verder naar achteren geschoven is, ongrijpbaar geworden en tegelijk doorstroomd van een zacht licht dat vanuit het heelal naar lijkt binnen te vallen en dat je nog niet eerder had waargenomen, een zinderende werkelijkheid die even onverhoopt als je ze meent te zien ook weer verdwijnt.

De doodsklokken hebben nog niet geluid! Hij had morgen zullen draaien, in vijf of zes uur zou alles erop hebben gestaan: de lege vlakke en de rust, een hoopje door klimop overwoekerde ruïnes, het klooster Port Royal in de velden, op een steenworp van de Parijse drukte, in de landelijke stilte rondom Versailles, waar je loopt in het spoor van godzoekers en geesten probeert te horen die bij leven door slechts één vraag werden gekweld: wat komt hierna, na de dood? Het had zijn beste film kunnen worden.

Iemand die dood is kan best even wachten, hij heeft er geen last van, dacht Jakob, en bleef nog een paar uur, zoals iemand die zichzelf gadeslaat en denkt: dit ben ik, dit ben ik niet! Alsof hij zichzelf van buitenaf ziet, als iemand die in een café zit en door de straten loopt. God ziet alles, had de pastoor hen als kind ingeprent, zelfs je gedachten. Hij had beweerd dat ook de doden alles konden zien. Als kind hadden ze dat allemaal geloofd en misschien, wie zal het zeggen, is het ook wel echt zo. Misschien ziet papa mij koffiedrinken, stelde hij zich voor, met een krant in mijn

hand, alsof deze dag precies hetzelfde begonnen is als alle andere. Maar als vader hem van daarboven ziet, zal hij zich toch afvragen waarom zijn zoon nu niet meteen naar huis wil en hem zelfs nu hij dood is nog laat wachten.

Jakob nam niet de eerste trein die hij kon halen en ook niet die daarna. Hij ging nog even liggen, alsof er al liggend gedachten in hem op zouden kunnen komen die niet geschikt zijn om bij te lopen of te staan. Hij wilde wachten op een weldadig verdriet, met bijpassende beelden, een zekere weemoed voelen, terugverlangen naar zijn jeugd en iets van warmte ervaren, verdriet ook, veel verdriet zelfs, alleen maakte papa nauwelijks gedachten bij hem los en duidelijke gevoelens nog veel minder. Hij lag daar en dacht alleen maar: Je bent in Parijs, je bent te benijden! Een beetje zelfmedelijden kwam in hem op, een vaag gevoel van verlies waarvan hij bijna kon genieten. Terwijl het allemaal zo eenvoudig had kunnen zijn: wat stotteren en stamelen, jammeren en huilen nadat hij het doodsb bericht had gekregen. En hoewel hij eigenlijk aan papa wilde denken, dacht hij alleen maar: Je bent in Parijs, je bent te benijden!

Bijna had hij een hoed gekocht, voor de begrafenis of gewoon zomaar, alsof hij nu een ander leven zou beginnen, een leven dat lijkt op het oude en er toch meteen heel anders uit zal zien. Hij deed het toch maar niet, uit vrees dat een hoed op zijn hoofd belachelijk zou staan, te opzichtig, te potsierlijk, te grotesk, totaal anders dan bij papa, die er met een hoed op uitzag als een filmster. Kop op! had mama altijd gezegd, waardoor het niet in je opkwam om te klagen. Kop op! had ze zelfs nog tegen Joschi gezegd, haar tranen verbijtend, toen het allang allemaal te laat was, voor hij de gevangenis in ging. Kop op! had vermoedelijk ook Joschi vaak gedacht toen hij tien jaar lang in Boedapest op straat stond, bij de bruggen, met een hoed in de hand, zijn

collectebus. En nu zitten ze om papa heen te wachten, zonder echt te weten waarop. Ze weten het en weten het niet, dat zal snel blijken.

Linda heeft hem in geen eeuwigheid meer gezien, de man die hier alleen nog de rotzak werd genoemd en wiens naam door niemand meer mocht worden uitgesproken, in feite nog steeds niet, wat papa er echter niet van had weerhouden om bij hem zijn testament op te maken, om wat voor reden dan ook, misschien uit woede op Linda, die voor zijn ogen de posters van de muren had gerukt en hem onder curatele had willen laten stellen. Misschien begon papa die dag de meedogenloosheid van Max Schmeler zelfs naar waarde te schatten, alsof hij er maar beter een voorbeeld aan kon nemen.

Linda wilde hem nooit meer terugzien, die rotzak van een Schmeler, nooit meer, nadat hij meer dan dertig jaar geleden van een reisje van Mallorca was teruggekeerd als getrouwd man. Linda was met hem verloofd geweest, ze kenden elkaar sinds de schoolbanken. Niemand had kunnen denken dat hij nog een andere verhouding had en alleen maar naar Mallorca was gevlogen om terug te keren met een vrouw die niemand ooit had gezien, in elk geval niet hier, een vrouw die in alles Linda's tegenpool was: blond, slank, een kop groter, een figuur voor op de catwalk, met korte rokjes en laarzen, grote oorbellen en een nog grotere zonnebril. Schmeler had er indertijd geen been in gezien om twee straten verderop een advocatenkantoor te openen, dat nu zijn hoofdzetel in München heeft.

Uli moest hem opbellen, op bevel van Linda, wat hij moeilijk gevonden had, tenslotte is hij er totaal de man niet naar zich resoluut voor te doen en indien nodig hard te onderhandelen. Hij is te zachtaardig voor alles en het is niets voor hem om namens anderen kordaat op te treden. Schmeler had meteen ja gezegd, alsof het de normaalste zaak

van de wereld was om nog diezelfde avond in München in zijn auto te springen en zo snel mogelijk naar een vrouw te rijden die hem al zo veel jaren haatte en hem nooit meer wilde zien. Niemand hier wilde eigenlijk nog iets met hem te maken hebben. Ze snapten allemaal niet goed dat Max na dat schandaal nog zonder enige wroeging langs hun huis kon wandelen en hen dan in de tuin begroette alsof er helemaal niets was gebeurd. Ze keken de andere kant op, deden alsof ze hem niet zagen, vloekten binnensmonds en waren stomverbaasd dat hij daar bijna liep te pronken met zijn nieuwe vrouw. Ze hoorden hem in de aangrenzende tuin bij de koffie hardop lachen en het hoogste woord voeren, alsof de hele wereld van zijn spitsvondige inzichten moest kunnen meegenieten. Hij is allang weer gescheiden, drie of vier keer al. In feite mag Linda blij zijn dat het gegaan is zoals het is gegaan.

Zodra zij en Fred hier vanmorgen vroeg gearriveerd waren en van de eerste schrik bekomen, begonnen ze papa's bureauladen en mappen te doorzoeken in de hoop het testament te vinden, of liever geen testament te vinden, om niet onaangenaam verrast te worden en er in het beste geval toch nog van uit te kunnen gaan dat alles naar behoren zal verlopen. Toen Linda een jaar geleden voor het laatst in Arona was, stond er een oude Daimler voor het huis en pasten haar sleutels niet meer in het slot. Ze belde aan, een man en een vrouw deden open, staarden haar aan, zeiden geen woord en verdwenen weer naar binnen. Ze had meteen papa gebeld, die niet met haar wilde praten. Hij zei alleen dat alles in orde was, maar als hij haar nog één keer de uitdrukking 'Hongaarse hoer' hoorde gebruiken, kon ze naar haar erfenis fluiten.

Die man en die vrouw hadden Joegoslaven kunnen zijn, hij klein en dik, in een afgedragen jasje, met grijzende krullen

rondom een kalende schedel, zij mollig en ook niet heel groot, met geelblond sluijk haar. Niemand weet precies wanneer dat mens bij vader was binnengedrongen. Dat gedoe met die foto's aan de muur was in elk geval al drie, vier jaar aan de gang. Uiterlijk met die gênante geilheid van papa, die hij niet eens meer probeerde te verbergen, was alles beginnen te wankelen. In een paar weken tijd leek er van alles te veranderen, wat beslist niet alleen lag aan de medicijnen tegen parkinson, die zijn lust opwekten. In het ergste geval heeft hij dat mens alles nagelaten. Toen hij erachter kwam dat Linda bij zijn arts geïnformeerd had of er geen andere medicijnen waren, en of anders die bijwerkingen eventueel met andere pillen konden worden beperkt, verbrak hij het contact met haar en zette een nieuw slot in de voordeur.

In de veertig jaar dat hij met mama getrouwd was geweest, hadden ze weinig gemerkt van overdreven begeerte en lust. Als hij 's avonds uit het ziekenhuis thuiskwam, plofte hij na het eten in zijn televisiestoel zonder nog veel te willen praten. Soms trok hij zich ook terug in zijn studeerkamer, waar hij gebogen zat over papieren en boeken, terwijl er in het weekend spelletjes moesten worden gespeeld, badminton, mens-erger-je-niet en monopoly, wat vooral mama erg belangrijk vond. Ze had papa het liefst ook om de zoveel weken meegetrouwd naar het theater, wat hij zich maar zelden liet welgevallen en ook alleen maar tot een van de kinderen in zijn plaats kon meegaan en hij het abonnement zelf niet meer hoefde uit te zitten. Hij ging alleen graag naar de film, in de Lichtburg met zijn fluweelrode stoelen, gelambriseerde wanden en het imposante doek, dat hij veel liever daar zag opengaan dan in het theater. De laatste film die ze allemaal samen hadden gezien, was *The Odd Couple*, met Jack Lemmon, vlak voor Joschi naar Heidelberg vertrok.

Ze waren tegen elkaar aan gerold van het lachen. Niet veel later was alles totaal anders.

En nu is het zelfs niet eens meer zeker of het huis waar hun dode vader ligt nog wel van hen is. We kunnen alles nog laten veranderen, beweert Linda. Allemachtig, wat denkt ze eigenlijk wel? Wil je papa nog als dode onder curatele laten stellen, vragen haar broers nu al voor de tiende keer. Ze zouden allemaal wel willen dat ze alles nog konden veranderen wanneer het zo erg zal blijken als gevreesd, al is er niemand die weet hoe. Sinds Linda een jaar geleden aan het Lago Maggiore voor een gesloten deur heeft gestaan is ze tot alles bereid, terwijl Jakob, Uli en Joschi liever voorkomen dat ze uiteindelijk nog een proces aan hun broek krijgen. Sinds dat voorval in Arona is Linda van Pontius naar Pilatus gelopen, van de ene dokter naar de andere, van de ene advocaat naar de andere, maar niemand die haar het plezier wilde doen papa dementie, alzheimer of een vergelijkbare geestesziekte toe te schrijven. Dat hij door een zekere waanzin bevangen was, kon iedereen zien, maar die was niet zozeer medisch als wel moreel te verklaren. Dat er een wezenlijk verschil kan bestaan tussen gevoelsmatige en juridische rechtvaardigheid wilde Linda met de dag minder inzien. Omdat niemand hem wilsonbekwaam wilde verklaren, vierde ze haar woede bot op de staat met zijn idiote rechtssysteem, alsof ze in een bananenrepubliek leefden, waardoor ze het plotseling helemaal eens was met Joschi, die dat altijd al had gevonden en die ze om die reden vroeger geschift had verklaard.

Ze zijn al bijna verzoend met de gedachte dat het huis in Arona niet meer te redden is, maar in het ergste geval zijn ze niet alleen Arona kwijt, maar het hele hebben en houden. Als er geen testament is, betekent dat in ieder geval dat de kinderen aanspraak kunnen maken op het huis waarin ze zijn opgegroeid en op de rest van het vermogen, waarvan

niemand weet of het gaat om een paar ton op de bank of zo goed als niets.

Linda en Fred hebben bij verschillende advocaten en notarissen inlichtingen ingewonnen naar de mogelijkheden die vader ter beschikking kunnen hebben gestaan om hun hun erfenis af te nemen. Enerzijds klonken die inlichtingen geruststellend omdat in ieder geval de legitieme portie gegarandeerd blijkt te zijn, anderzijds kregen ze te horen dat de wet in dit land kwalijke hiaten kent, waar steeds brutaler misbruik van wordt gemaakt. Vaders vroegere huisarts had Linda verteld wat er in het dorp werd gezegd: dat vader dat verdachte mens, dat hier al jaren in huis rondwaarde, zou adopteren, wat erfrechtelijk gezien rampzalig zou zijn. Het is al erg genoeg dat ze wellicht het huis in Arona heeft gekregen, maar zelfs in dat geval bestaat een sprankje hoop dat de helft van de geschatte waarde aan de kinderen moet worden uitgekeerd. Onberekenbaar als hij was de laatste jaren liet vader zijn kinderen over al die zaken volledig in het ongewisse, alsof hij ze wilde straffen voor iets waarvan ze geen idee hadden wat het was.

Vroeger was hij met een haast kinderlijke onschuld geïnteresseerd in landkaarten, sterrenbeelden en modelspoorbanen. 's Avonds stond hij in de tuin een sigaretje te roken, keek naar de hemel en legde aan iedereen uit, of je het nu wilde horen of niet, welke sterrenbeelden er op dat moment in het oosten stonden en waar ze in de loop van de nacht naartoe zouden bewegen. In plaats van pikante posters hingen er overal in de gang antieke landkaarten, waarop ergens tussen Europa en Azië de Tuin van Eden aangeduid was en aan de randen van de wereld, waar de woestenij begon, *hic sunt leones – hier zijn leeuwen* geschreven stond. Die kaarten zijn al jaren geleden verdwenen. Was hij vroeger gefascineerd

door de afgronden van het universum, tegen het eind van zijn leven waren het heel andere krochten die hem boeiden.

Meteen bij binnenkomst had Jakob onder de hoedenplank een vuilniszak zien staan met de verfrommelde naaktposters die Linda er die ochtend had afgescheurd en waarvan nu nog enkele resten met stukken plakband aan de muren plakken. Hij probeerde er enkele open te vouwen, het moeten er een stuk of dertig zijn geweest, lichamen in allerlei poses en standjes, frontaal, anaal, van voren en van achteren, geschoren, behaard, gekleed als verpleegsters, dienstmeisjes en nonnen, in strings en lak en leer, alleen, als duo, als trio, op naaldhakken, met nylons, kniekousen, jarretelles, met dildo's en zweepjes, het bekende gamma in al zijn variaties. Er moet hier een heuse harem hebben gehangen, die vader waarschijnlijk nooit meer een moment rust gunde. Het enige kruisbeeld in huis hangt boven in de gang tussen de ouderlijke slaapkamer en de badkamer, waar Jezus met zijn doornenkroon te midden van al dat naakt zijn armen uitstrekke.

Nu of nooit, moet papa tegen zichzelf hebben gezegd toen mama dood was. In plaats van langzaam te verwelken koos hij voor een constante staat van opwinding, van 's morgens tot 's avonds en hele nachten lang, telkens weer opnieuw, iedere keer als hij wakker werd en de dag begon met een blik op de overal om hem heen geplakte kutten en tieten.

Hij had, zei Linda ooit spottend, toch ook Courbets *L'origine du monde* kunnen ophangen om zich daaraan op te geilen, zo fotografisch realistisch en opwindend als het onderlichaam van de vrouw daar afgebeeld is. Moeder bewaarde alle kunstboeken die ze voor kinderen ongeschikt achtte naast haar bed, waaronder vooral schilders die erg van naaktaferelen hielden, van de bordeelfresco's uit Pompeï via

Degas tot Klimt en Schiele, met als resultaat dat de kinderen die boeken veel nauwkeuriger bestudeerden dan alles wat er in de woonkamer in de kast stond.

Hij kwam zo snel mogelijk, had Max aan de telefoon beloofd. Uiterlijk om elf uur zal hij er zijn, met alle vereiste documenten. Het staat nog niet vast of Linda de onderhandelingen alleen zal voeren of samen met de anderen. Dat hij niet terugschrikt voor dubieuze praktijken weten ze allang, hij heeft tenslotte altijd al een voorkeur gehad voor zaken waarmee hij in de belangstelling kan staan. De ene keer verdedigt hij leden van Attac die door multinationals in de gaten gehouden worden, de andere keer een moeder die haar kinderen heeft laten verhongeren, en dan weer grensbewakers uit de voormalige DDR die zich moeten verantwoorden voor dodelijke schoten, maar ook rechts-extremisten die een bom hebben gelegd in een pitabar. Als pas afgestudeerde wilde hij meteen beginnen voor de RAF, maar tegen de Otto Schily's en de Hans-Christian Ströbeles van deze wereld maakte hij geen schijn van kans. Simpele zaken interesseren hem niet, gewone misdrijven laat hij aan anderen over. Je zou hem als een politiek activist kunnen beschouwen als duidelijker zou zijn waar hij voor staat, of hij het gevecht voor of tegen de wet levert, of hij gedreven wordt door een obsessie met rechtvaardigheid die subversief lijkt of vooral naar aandacht streeft en minder een overtuigingsdader is dan een sensatiegeile speler. In talkshows trekt hij alvast van leer tegen de terreur van de ethisch overspannen media, die volgens hem leiden tot een conformisme dat we alleen kennen van totalitaire regimes en waarbij het ook hier niet duidelijk is of hij vooral wil provoceren of dat hij inderdaad een bedreiging van de vrijheid ziet. En nu moet uitgerkend Schmeler Linda en haar broers helpen bij een heimelijke

operatie omtrent een probleem waarvan de ware omvang nog volstrekt onduidelijk is.

Papa ziet er vredig uit. Linda had vanmorgen eerst zijn ogen gesloten voor ze de foto's van de muur begon te scheuren en op te ruimen.

Je kunt je echt niet voorstellen hoe het er hier uitzag, herhaalt ze steeds maar. Vieze borden op tafels, stoelen en kasten, zelfs een bord vol spaghetti met aangekoekte tomaatensaus, hier en daar ook een aantal vuile glazen en kopjes die er waarschijnlijk al weken stonden, overal doosjes pillen, een halflege fles bubbels naast de bank en de radio aan, een of andere populaire zender, het soort waar papa normaal gesproken niet naar luistert. Ze had hem gevonden in onderhemd en korte broek, met open mond als iemand die ligt te snurken, zijn armen wijd uitgestrekt alsof hij zich had overgegeven. En zijn gulp stond open, vult Fred aan, wat Linda helemaal niet had willen zeggen. Ze moest, voegt Fred er desondanks aan toe, zijn ding er helemaal weer in stoppen, om niet te zeggen proppen.

En nu ziet hij er zo vredig uit, zegt Franziska.

Ja, heel vredig, knikt Uli.

Bijna niet te geloven, zo vredig, herhaalt ook Fred weer, voor hij met kennersblik om de bank heen loopt en zich daarbij een paar keer over de dode heen buigt alsof hij een patholoog is die vandaag nog een autopsie te verrichten heeft. Zwaar hijgend laat hij zich vervolgens op de stoel vallen en strekt zijn benen en armen uit alsof hij na een zware dag, die nog lang niet voorbij is, even op adem moet komen. Terwijl de tijd nauwelijks wil verstrijken. Het enige wat ze kunnen doen is wachten, tot die man er is wiens naam in dit huis jarenlang door niemand mocht worden uitgesproken.

Linda en Fred hebben papa voorbeeldig opgeknapt, hem een schone broek aangetrokken, zijn zondagse broek zoals

ze vroeger zeiden, en een wit overhemd, maar wel een met korte mouwen, alsof ze van plan zijn hem vandaag nog in de tuin te zetten. Dat voelde wel raar, zo wrikkelen met een dode, zegt Fred niet zonder enige trots. Franziska begrijpt niet wat hij met wrikkelen bedoelt. Ze woont nu al meer dan dertig jaar in het zuiden van Duitsland, maar heeft nog altijd moeite met het dialect. Wrikkelen betekent trekken, legt Uli haar uit, flink aan iets sleuren.

Manoeuvreren?

Ja, zoiets. Hoe denk je dat het was, zegt Fred, je wilt toch met een dode...

Ja, natuurlijk, knikt ze.

Ik heb dat ook nog nooit gedaan.

Ik ook niet, ik kan het me ook echt niet voorstellen.

Wat hadden we dan moeten doen?

Ja, zeker.

En dat met zulk weer, waarbij je sowieso al zweet als een otter!

Dat zal niet makkelijk geweest zijn.

Wat, wil Joschi weten, alsof hij niet geluisterd heeft.

Zo'n dode zijn broek uittrekken.

Maar nu ligt hij er mooi bij, zegt Franziska.

Zo vredig.

Ja, zo vredig.

Ik dacht vroeger altijd dat je ziek zou worden en sterven als je een dode een kus gaf, al was het maar op het voorhoofd, zegt Jakob.

Wat een bullshit, zegt Fred.

En toch dacht ik dat.

Bakerpraatjes.

Ik zeg alleen maar dat ik dat dacht.

Bij zijn overleden moeder had Jakob lang overwogen of hij haar zou kussen voordat haar kist voor altijd werd

gesloten. De anderen stonden buiten op hem te wachten, hij wilde nog even alleen met haar zijn en stelde het afscheid uit, op het dwangmatige af. Een paar maal, hij had de deurlink al in zijn handen, ging hij weer terug om haar voor hij definitief wegging nog even een kus op het voorhoofd te drukken, haar haren te strelen, haar nog een kus te geven, bijna zelfs op haar mond, wat hem dan toch wat afstotelijk leek, al schaamde hij zich ervoor uitgerekend zijn eigen moeder, die hem het leven had geschonken, bij het allerlaatste afscheid af te wijzen alsof ze giftig was, uit angst dat ze hem met haar ontbindingsvirussen kon infecteren.

Dit keer maken de dingen in huis een minder verweerde indruk dan na mama's overlijden. Misschien komt dat gevoel pas als papa hier niet meer ligt en zal alles er dan pas leeg uitzien. Ze zitten net als vroeger als kinderen bij elkaar in de woonkamer, alleen stond die grote rode bank waar hij op ligt er toen nog niet. Maar aan de lampen, gordijnen en stoelen, het bruine, versleten leren bankstel met de geruite plaids als Schotse rokken, het tapijt met de kleurige ruitpatronen, de staande lamp op de commode met zijn opvallende kap, het metalen tijdschriftenrekje en de glazen kast met mama's zorgvuldig naar periode gerangschikte kunstboeken, van Leonardo via Dürer tot Monet en Picasso, lijkt niets te zijn veranderd, behalve dat het verwonderlijk is hoe vreselijk ouderwets dit hele interieur intussen aandoet, dat in de jaren zeventig als hypermodern gold. Al is alles nog zo vertrouwd, het lijkt toch allemaal zo vreemd dat ze zich nauwelijks kunnen voorstellen dat ze hier de eerste twintig jaar van hun leven hebben doorgebracht. Ook na mama's dood had papa nauwelijks iets veranderd en alles gewoon laten verkommeren. Van bloemen kun je beweren dat ze verwelkt zijn, wat je van meubels, tapijten en muren moeilijk kunt zeggen, al is dat exact het beeld dat ze

oproepen. Afgeleefd, mat, versleten doet alles aan, met het soort morbide schoonheid van oude zwart-witfilms, hoewel hier alles in kleur is.

De in moeders tijd altijd hagelwitte gordijnen zijn grauweel geworden, alsof ze sinds haar dood nooit meer gewassen zijn. Als werkster heeft dat mens dat hier alleen de Hongaarse hoer wordt genoemd in elk geval niet gedeugd, zoals het er hier overal uitziet. Bij moeder moest alles altijd *pico bello* zijn. Vroeger was alles hier vol leven. Uit Uli's kamer kwam altijd muziek, als reactie zette mama in de keuken de radio aan, het koffiezetapparaat pruttelde, de fluitketel floot, op de gang stond iemand urenlang te bellen, een ander lag op de bank te lezen, de katten van de burens kwamen binnenlopen, buiten ronkten de grasmaaiers, terwijl Linda zich erover opwond dat ze zich in deze tent nog geen tien minuten ergens op kon concentreren.

Misschien voelde papa zich inderdaad jammerlijk alleen toen ook moeder er niet meer was. Hoewel hij nooit veel belang had gehecht aan gezellige samenkomsten, had hij had zich toch bijna nooit teruggetrokken in zijn werkkamer. Hij stoorde zich niet aan de herrie om hem heen zolang hij zelf met rust werd gelaten. Maar plotseling werd het vrijwel doodstil.

Zelfs Linda had geen enkel kunstboek van mama meegenomen, hoewel niemand haar zou hebben tegengehouden, papa zeker niet, die op vakantie met het gezin maar moeilijk had kunnen verbergen hoe saai hij al die onvermijdelijke kerk- en museumbezoeken had gevonden. Jaartallen, cijfers, feiten, dat was de kennis die moeder vlijtig had verzameld, waarmee ze je echt om de oren kon slaan. In musea stortte ze zich eerst op de bordjes met titel, schilder en jaartal, om pas daarna het schilderij te bekijken. Eerst moesten de basisgegevens bekend zijn: thema, stroming, naam van de

kunstenaar. Bij alles moest ze een naam hebben, een naam betekende kennis.

Op het plein voor de Dom van Milaan had Joschi ooit een woedeaanval gekregen en geschreeuwd dat het allemaal kutkennis was, alleen maar gelezen en uit het hoofd geleerd om ermee te kunnen uitpakken. De tranen rolden over moeders gezicht, ze begreep de wereld niet meer. Ineens had hij een woedeaanval gekregen, die niet alleen te maken kon hebben met moeders kennismanie. Hij ging zo tekeer dat ze ineens in het middelpunt van de belangstelling stonden en niemand zich nog een houding wist te geven. Tussen die honderden starende voorbijgangers en toeristen waren ze het liefst door de grond gezakt. Joschi's stemmingen schommelden vanaf dat moment steeds vaker tussen woedeaanvallen, die apocalyptische proporties konden aannemen, en dagenlang verongelijkt zwijgen. Tot op het laatst bleef hij mama's zorgenkind, meneer Karl Marx uit Heidelberg, zoals papa hem graag aansprak, in ieder geval tot hij voor de rechtbank moest verschijnen en zelfs papa geen zin meer had in dat soort grapjes.

Jakob, die op de middelbare school al liever argumenteerde met Adorno dan met Lenin, kreeg van Joschi het verwijt dat hij zich alleen voor gekunstelde theorieën interesseerde, terwijl Linda met haar kunstmanie, zoals hij dat noemde, mama achternaging. Uli beschouwde hij als een dromerige fantast die met Herman Hesse dweept, zich de hersens uit zijn kop blowde en in plaats van aan maatschappijkritiek eerder aan een kinderlijke vorm van indianenverheerlijking deed, wat hij van zijn dertien jaar jongere broer door de vingers wilde zien tot het moment dat deze de jaren des onderscheids moest hebben bereikt en een kritisch bewustzijn diende te hebben. Papa had zich toen Joschi ook na zijn twintigste semester nog niet was afgestudeerd alleen

nog maar geschaamd voor zijn oudste en geen enkel begrip getoond voor het feit dat mama hem bleef beklagen, alsof hij het moeilijker had dan de rest. Uiterekend hij, die geen moment serieus had overwogen een fatsoenlijk diploma te halen omdat *de beweging*, waar hij het steeds maar over had, honderd keer belangrijker was dan zijn eigen toekomst, en niet zomaar een beweging, maar de enig mogelijke, die alleen een enkelvoud had, ook al bestond deze uit niets dan splintergroepen die vooral elkaar bestreden in plaats van de gemeenschappelijke vijand. Papa kon het woord beweging niet meer horen, hij had genoeg van alle bewegingen, of ze nu een duizendjarig rijk beloofden of de wereld van alle mogelijke onrecht wilden bevrijden. In zijn ogen was het altijd hetzelfde dat daarachter schuilging: koppigheid, zelfbedrog en onverdraagzaamheid. Tegen Joschi zei hij altijd: Je weet dat ik niet erg religieus ben, maar dat we uit het paradijs verdreven zijn is nu eenmaal een feit! Wat betekende dat we ook geen paradijs moesten verwachten, in ieder geval niet op deze wereld. Voor de rest was iedereen die verlangde naar de hemel op aarde in papa's ogen een geboren sukkel. Joschi noemde dat reactionair gelul, waarachter niets anders school dan de onwil om iets te veranderen.

Papa zou in elk geval graag zijn eigen naam hebben veranderd toen Joschi terechtstond vanwege het half miljoen dat hij verduisterd had en zijn foto in alle kranten stond. Het was zelfs op tv geweest. Papa merkte dat de mensen geneigd waren hem te vragen of hij de vader was van die baardige jongeman, tenslotte komt de naam Nido niet zo vaak voor, in elk geval niet in het zuiden van Duitsland. Sommigen spraken er hem rechtstreeks over aan, bij anderen meende hij al uit de verte te kunnen zien wat er in hun hoofd omging.

En nu zit Joschi hier, zijn handen gevouwen, wat magerder in zijn gezicht, voor zover dat onder een baard te

beoordelen valt. Alsof het hem ontgaat dat het hier zo heet is doet hij de versleten trui niet uit die moeder waarschijnlijk, eeuwen geleden, voor hem heeft gebreid. Om zijn uiterlijk heeft hij nooit veel gegeven, hoewel er gegarandeerd ook enige inscenering aan te pas komt. In zijn sjofele plunje voelt hij zich nog steeds een strijder tegen de consumptiereur die de geesten van de mensen vertroebelt en hen blind maakt voor de echte realiteit. Volgens Joschi, zei Linda ooit spottend, mocht je pas leuke kleren kopen en een feestje bouwen als de revolutie voorbij was. Terwijl hij rond zijn veertiende met zijn klas een rechtszaak had bijgewoond waarin een dressman terechtstond voor huwelijksbedrog. Dat fotomodel moet een knap zuidelijk type zijn geweest, in een wit pak, met prachtig zwart krulhaar en brede bakkebaarden, die zo'n indruk op Joschi had gemaakt dat hij thuis verkondigde: Ik wil dressman worden! Waarmee hij een nieuw woord in het gezin introduceerde, dat een beetje als dressuurrijder klonk, terwijl papa, toen Joschi niet meer ophield over zijn nieuwe toekomstige beroep, opmerkte: wat moet dat een mietje zijn geweest! Ook dat werd een nieuw woord aan tafel. Als derde nieuwe woord kwam er casanova bij, een bijdrage van moeder. Uiteindelijk mokte hij dat zijn ouders hem hadden uitgelachen met zijn nieuwste droomberoep. Hij bleef als enige trouw aan de groezelige look van de jaren zeventig, waar zelfs Uli in de loop der jaren grotendeels afscheid van nam. Ook Linda is wat mode betreft trouw gebleven aan zichzelf, maar dan op een volkomen andere manier, want ze draagt net als tijdens haar tienerjaren nog steeds broekpakken met scherpe vouwen in de broek.

Totaal anders dan ze hem van vroeger kennen, heeft Joschi zich intussen teruggetrokken in een soort apathie. Met zijn kelderwoning is hij letterlijk zo diep gezonken dat

alleen een mannentehuis het nog zou kunnen overtreffen. Dat hij vroeger zo bazig, zo radicaal, zo arrogant was, kun je je nauwelijks nog voorstellen, ook al flakkeren het ongeduld en de eigenwijsheid af en toe nog in hem op. Zijn ooit allesoverheersende woede is omgeslagen in bitterheid, niet alleen omdat hij jarenlang als een hond onder bruggen heeft moeten wonen, maar ook omdat de geschiedenis totaal niet wilde verlopen zoals hij dat altijd koppig had voorspeld. Vroeger kon hij zelfs mensen die hem niet voor vol aanzagen schrik aanjagen door de onbeschoftheid waarmee hij geen enkele andere mening dulde, zeker waar het ging over de samenleving en het wereldproces als geheel. Wie zijn mening niet deelde, stond aan de verkeerde kant.

Misschien was het zelfs daarom dat moeder hem beklagde, omdat ze achter zijn als maatschappijkritiek vermomde woede een grote hulpeloosheid en eenzaamheid meende te zien, wat in haar ogen toe te schrijven was aan het feit dat hij zich nooit aanvaard en geborgen had gevoeld in de wereld. Tot op het laatst behandelde ze hem als de verloren zoon die je, zoals dat in de Bijbel staat, met meer zorg moet omringen dan de anderen. Hij heeft het moeilijker dan de rest, zei ze iedere keer weer, alleen wist niemand waarom hij het moeilijker zou hebben gehad dan de anderen. Over Linda had ze dat ook weleens gezegd, maar in dat geval was het aannemelijker, aangezien ze het enige meisje tussen drie broers was. Misschien werd moeder in het geval van Joschi geplaagd door vage schuldgevoelens die ze niet goed kon plaatsen. Misschien omdat ze hem had opgezadeld met andere kinderen van wie ze evenveel moest houden, omdat hij niet de enige was gebleven en beroofd was van zijn bijzondere status, hoewel tot zijn zesde levensjaar niemand die anderen gemist had, hijzelf al helemaal niet. En toch leek alles tot Joschi's zeventiende of achttiende tamelijk

normaal te verlopen. Maar toen begon hij plotseling hatelijk te worden. Vanaf dat moment vond hij alles alleen nog maar een leugen, de waarheid moest worden blootgelegd, alle maskers afgerukt. Wat in de regel als puberaal moralisme, jeugdige eerlijkheidsdrang en rebels haantjesgedrag kan worden weggezet, ging bij hem niet over. Op zijn twintigste liet hij zijn baard staan om op Marx te lijken, die zelf zijn best deed om eruit te zien als de oudtestamentische profeten die dreigden dat de wereld ten onder zou gaan als niet iedereen bereid was zich te bekeren. En zoals Joschi hier nu zit met zijn gevouwen handen zou je bijna denken dat hij stilletjes zit te bidden en misschien zelfs gelovig is geworden.

We zouden een paar kaarsen kunnen aansteken, stelt Franziska voor, en die rondom papa opstellen. Jammer genoeg is er niemand die weet waar hier kaarsen liggen. De laden liggen vol met oude rommel, sleutels, schroevendraaiers, gloeilampen, servetten, verdeelstekkers, bolletjes touw en zelfs panty's, maar geen kaarsen. Ik kan naar het station rijden, stelt Uli voor, iets te eten kopen en meteen kaarsen meebrengen.

Hoe kun je nu trek hebben, zegt Linda, alsof het absurd is om in deze situatie aan eten te denken.

Ik zit hier al bijna zes uur zonder één hap te hebben gegeten, protesteert Joschi zonder zich te verroeren in zijn leunstoel, die wat te krap voor hem is en waarin hij vastgeklemd lijkt.

We kunnen toch ergens gaan eten, stelt Jakob voor.

Nee, we moeten hier zijn als hij aanbelt, blaft Linda terug, die haar zenuwen nauwelijks meer onder controle heeft. Jakob vraagt zich af hoe ze hem straks zal aanspreken als ze hem niet Max en ook niet Schmeler wil noemen. Straks zegt ze nog 'meneer' en 'u' tegen hem. Het is een

totaal absurde bijeenkomst, nog los van de kwestie waar het werkelijk om gaat. Iedereen die hier om papa heen zit is er weliswaar van overtuigd recht te hebben op de erfenis, maar niemand weet goed wat hun te doen staat als zou blijken dat hij hun werkelijk niets heeft nagelaten. Zeker is alleen dat Uli in zijn penetrante vredelievendheid weinig assertief is, hoewel Franziska en hij het met hun drie kinderen goed zouden kunnen gebruiken. Hun oudste heeft net eindexamen gedaan en is al drie weken in Australië voor een sociaal jaar, wat betekent dat hij, om kangoeroes te mogen verzorgen, elke maand driehonderd dollar nodig heeft.

Franziska houdt Uli's hand in haar schoot, Linda staat met haar armen over elkaar bij het raam en kijkt de tuin in, Joschi's handen zijn nog steeds gevouwen. Hij had al met pensioen kunnen zijn, als hij tenminste een baan had gehad of zaken had gedaan waarmee iets te verdienen viel. *Wat je van je vaderen geërfd hebt, moet je zelf weer vernietigen*, een geliefde Goethe-parodie van papa, waarop Joschi stevast met het sprookje van Gelukkige Hans kwam aanzetten, die niet aangetast is door de kapitalistische profijtwaan maar belangrijker zaken kent dan geld en goederen.

Eigenlijk had Jakob graag gewild dat de foto's waren blijven hangen. Papa moet ze zelfs terwijl hij zijn laatste adem uitblies nog gezien hebben. Misschien sloot hij er op het laatst zijn ogen voor om ze niet langer te hoeven verdragen, of misschien had hij ze tijdens zijn laatste uren het liefst zelf van de muur gescheurd, maar misschien ook had hij in de staat van opwinding die hem de laatste jaren vermoedelijk geen dag meer verliet zijn laatste adem uitgeblazen. Misschien wilde dat mens hem berijden tot hij er dood bij neerviel. Wat volgens Linda goed mogelijk is.

Toen ze drie jaar geleden de eerste keer de posters van de muren had gehaald, had ze hem toegeschreeuwd: Jij bent

mijn vader niet meer! En hij schreeuwde terug: En jij mijn dochter niet! Ik wil je hier nooit meer zien! Ze blijft die scène maar herhalen, telkens opnieuw, al is het alleen maar om iedereen duidelijk te maken waarom ze hem onder curatele wilde laten stellen. Al had ze die posters nog duizend keer van de muur gerukt, twee dagen later hadden er nieuwe gehangen, in het rijk van hun kinderjaren, dat hij ontwijfd, bezoedeld, bevuild had. Gelukkig maar dat tenminste een deel van zijn vreemde gedrag te verklaren was door de pillen die hij moest nemen, met zo'n stijve die hem helemaal deed doldraaien, zo dol dat hij zichzelf gewoon niet meer in de hand had maar intussen wel dacht dat het leven nu pas echt begon. Tegenover mama had hij nooit erg hartstochtelijk geleken, maar toen ze amper een paar jaar onder de grond lag, leek hij alle schaamte voorbij.

Papa legde haar uit: Jij hebt je niet te bemoeien met mijn interne aangelegenheden! Ook al klonk hij als een politicus, het toonde wel een restant van zijn humor. Je kon niet beweren dat hij geen gevoel voor humor had, alleen lag alles bij hem verborgen onder een dikke laag die een ander als onverschilligheid of desinteresse kon ervaren en die hij gebruikte om de dingen op afstand te houden. Hoe zijn collega's en patiënten in het ziekenhuis daarmee omgingen weet niemand, maar daar was hij hoe dan ook de baas, wat in zekere zin ook thuis het geval was, hoewel daar prettig weinig van te merken was. Over zijn werk vertelde hij nooit veel, behalve de lugubere verhalen die de kinderen graag hoorden over bijzonder delicate gevallen die op zijn operatietafel waren beland, over rokersbenen die geamputeerd moesten worden, over zelfmoordenaars die nog leefden en van wie hij de botten weer met schroeven in elkaar zette, van slagers die hun afgehakte vinger meebrachten of timmerlieden die een afgezaagde vinger bij zich hadden en niet